

I SKYRIUS

ANKSTYVASIS MORELIŲ VEDYBINIS GYVENIMAS

Pragaro grandinę pakeitė Dugnas. Pragaro grandine buvo vadinama eilė šiaudastogių trobelių, stirksančių upokšnio slėnyje palei Grinhilo taką. O upokšnis toliau ramiai sau čiurleno po alksniais, ir jo pirmapradis švarumas dar buvo veik nesudrumstas dulkių, kylančių iš nedidelių angliaduobių. Anglis į viršų traukdavo asiliukai, kurie pavargusia žingine kinkuodavo nepabaigiamu ratu po angliaduobes. Tokių duobių tuo metu buvo gausiai prirausta po visą vietovę. Kai kuriose anglys buvo kasamos dar nuo Čarlzo II laikų. Jose dirbdavo keletas angliakasių, o anglis vežiodavo asilaičiai. Jie nuropodavo gilyn po žeme tarsi skruzdės, o paskui iškil-davo į viršų ir suversdavo ant žemės juokingus keistus kūgelius, iš kurių vėliau likdavo tik juodų dulkių nužymėti ploteliai. Angliaka-sių būstai čia pulkeliais, čia po du, ir tarp jų įsiterpę pavieniai ūkiai bei angliaduobių savininkų namai — štai ir visas Bestvudo kaimas.

Tačiau prieš šešiasdešimt metų čia staiga įvyko netikėtos permainos. Angliaduobių pašonėje išdygo didžiulės finansininkų kasyklos. Paaiškėjo, kad Notingamšyro ir Derbišyro anglių ir gele-žies rūdos telkiniai — tikras turtas. Taigi ėmė kurtis stambios fi-nansininkų kompanijos. Lydimas begalinio žmonių susijaudinimo, lordas Palmerstaunas oficialiai atidarė pirmąją kompanijos kasyklą Spini Parke, Šervudo miško pakraštyje. Maždaug tuo pat metu gaisras nusiaubė liūdnai pagarsėjusią Pragaro grandinę, kuri baig-dama dienas buvo įgavusi tikrai prastą vardą. Taigi ugnis nušlavė daug nereikalingo purvo.

Savininkai Karstonas, Vaitas ir kompanija, supratę, kad aptiko aukso gyslą, užsimojo įrengti naujus gręžinius žemyn palei upelį, todėl Selbio ir Natalio kryptimi viena po kitos išdygo šešios naujos kasyklos. Nuo Natalio aukštu smėlio kriaušiu per mišką nuvinguriavo geležinkelis. Apsukęs apgriautą kartūziečių vienuolyną, aplankęs Robino Hudo kasyklą, jis leidosi žemyn į Spini Parką, tada į Mintoną pro milžinišką anglių kasyklą, išsikėtojusią vidur javų laukų, iš Mintono — vėl per dirbamus laukus Bankerio kalno įloma, čia skilo į atšakas ir nuvinguriavo šiaurėn į Begarį ir Selbį, žvelgiantį į Kryčo ir Derbišyro kalveles. Šešios kasyklos atrodė it juodos vėnos, sustrigdytos į derlingus laukus.

Kad būtų kur apgyvendinti angliakasius, „Karstonas, Vaitas ir kompanija“ Bestvude ant kalvos surentė barakus — masyvius ketvirtainius statinius, o upokšnio slėnyje, garsiosios Pragaro grandinės vietoje, užtupdė Dugno gyvenvietę.

Dugną sudarė šeši ir dar šeši sujungti angliakasių būstai, dvi eilės namų, kiekvienoje eilėje dar sugretintų po tris, tarsi kauliukai žaidimų lentoje — iš viso dvylika būstų, ir visi vienoje krūvoje. Ta dviguba angliakasių namelių grandinė glaudėsi stataus šlaito, nusileidžiančio nuo Bestvudo kalvos, papėdėje ir savo langais, tiksliau — stoglangiais, žvelgė į slėnį, kuris kopė Selbio link.

Pažiūrėti nameliai tvirti, gerai prižiūrimi. Vaikštinėdamas galėjai gėrėtis nedideliais priekinių daržų lopinėliais; žemutinės namelių eilės šeimininkės augino raktažoles ir uolaskėles, o saulėtoje pusėje, palei aukštutinius būstus, mieliau augo šurpiniai gvazdikėliai ir tikrieji didžiagalviai gvazdikai; maloniai kvietė švariai nuplauti langai, dailiai sutvarkyti mažučiai prieangiai, žaismingos ligustrų gyvatvorės, linksmi merkė akį stoglangiai.

Tačiau toks vaizdas tik iš lauko, taip atrodė tik ta pusė, kurią dažniausiai angliakasiai skirdavo savo žmonių kambariams; o gyvenamieji kambariai ir virtuvė paprastai būdavo namo gale, langais į vidaus kiemą, kurį sudarė dvi viena į kitą žvelgiančios barakų eilės,

į skurdų galinį sodelį, o paskui jau žvilgsnis krisdavo tiesiai į pelenų duobes. O tarp šių dviejų anglių kasėjų būstų eilių, tarp nusitęsusių pelenų duobių, įsiterpė siauras takas; čia pat ant jo striksėdavo žaidžiantys vaikai, plakdavo liežuviais moteriškės ir susitikdavo papyпкиuoti vyrai. Taigi čia, Dugne, kur taip maloniai akį traukė dailūs angliakasių nameliai, gyvenimo sąlygos iš tikrųjų buvo grėsmingos sveikatai, nes žmonės dažniausiai spiedavosi virtuvėse, kurių langai išeidavo tiesiai į dvokiantį pelenų duobių lauką.

Ponia Morel nelabai norėjo kraustyti į Dugną, mat ši gyvenvietė jau buvo dvylikos metų senumo, o jos šlovė gerokai priblėsusi dar tada, kai apsisutojo čia atvykusi iš Bestvudo. Tačiau ponია Morel jau neturėjo jėgų kovoti už kokią padoresnę vietą. Jai, beje, pasisekė — jos namelis stovėjo pačiame eilės gale, viename iš aukštutinių kvadratų. Tad jai teko laimėti turėti kaimynus tikrai iš vienos pusės, o iš kito šono — dar ir papildomą žemės ruoželį! Apsigyvenusi galiniame namuke, ji netruko pasijusti ponია tarp kitų moterų, kurios gyveno spaudžiamos kaimynų iš abiejų pusių. Nuomą mokėjo net penkis šilingus ir šešis pensus už savaitę, o kitos moterys mokėdavo tik penkis šilingus. Bet toks padėties pranašumas — menka paguoda. Ponia Morel buvo trisdešimt vieny, ir jau aštuoneri metai ištekėjusi už Morelio. Nedidukė moterytė, smulkaus sudėjimo, tačiau ryžtinga, tvirtos laikysenos, bet ir jai per nugarą perbėgdavo šiurpuliukai pagalvojus, kaip reikės susitikti su Dugno moterimis. Ji atsikraustė Dugnan liepos mėnesį, o rugsėjį turėjo gimti trečias vaikas.

Jos vyras Morelis dirbo anglių kasyklose. Vos tris savaites jiems pagyvenus naujojoje vietoje, žmonės ėmė ruožtis šventei, mugei ir kitoms linksmybėms. Ji, žinoma, neabejojo, kad kas jau kas, o Morelis tai tikrai pasidarys iš to pramogą. Pirmadienį, šventės dieną, iš pat ryto jis dingo iš namų kuo anksčiausiai. Abudu vaikai irgi veržėsi eiti, tiesiog nenustygo kuo greičiau lėkti. Viljamas, septynerių metų berniukas, išlėkė tuoj po pusryčių pasibastyti po

aikštę, kur vyks šventė. Anė liko namie, jai tebuvo penkeri metukai, bet ir ta visą rytą verkšlėno, kada gi ji eisianti. Ponia Morel sukosi su darbais. Kaimynų ji dar beveik nepažinojo, ir jos galva neišnešė, kam čia palikus pasaugoti mažąją. Neliko nieko, kaip tik pažadėti mergytei, jog po pietų ir ją pasiimsianti į šventę.

Viljamas grįžo namo pusę pirmos. Jis buvo judrus berniokas, gelsvaplaukis, strazdanotas, šviesaus gymio — it koks danas ar norvegas.

— Gal jau pietūs paruošti, mama? — sušuko skubiai nusitraukdamas kepurę. — Ten visi tik ir kalba, kad pusę antros prasideda.

— Kai tik išvirs, galėsi valgyti, — atsakė motina griežtokai.

— Ką, dar neišvirė?! — sukliegė vaikas ir pasipiktinęs įsmeigė į motiną mėlynas akis. — Tada aš lekiu.

— Nespirgėk! Po penkių minučių viskas bus paruošta. Juk dar tik pusė pirmos, dar visa valanda.

— Ne, jie tuoj pradės! — proverksmiai šūktelėjo berniukas.

Paskui jis puolė skubiai dengti stalą, ir visi trys nedelsdami susėdo. Jau valgė pudingą su džemu, kai berniukas stryktelėjo nuo kėdės ir sustingo. Kažkur tolumoje jis išgirdo pirmuosius karuselės garsus ir rago tūtavimą. Veidas sutrūkčiojo, jis priekaištingai pažvelgė į motiną.

— Na ką, ar aš tau nesakiau! — ir puolė į spintą kepurės.

— Pasiimk pudingą ir neškis, nors dar tik penkios po pirmos, nėra ko skubėti. Be to, nepasiėmei savo dviejų pensų! — suriko motina jau be kvapo.

Berniukas nusivylęs grįžo atgal pasiimti savo dviejų pensų ir tuomet išėjo, nė žodžio netaręs.

— Ir aš noriu eiti, ir aš noriu eiti, — vėl prapliupo verkšlenti Anė.

— Gerai, gerai, eisi ir tu, žlabanojanti ir cypianti maža užsispyrėle, — ramino motina.

Ir jau kiek po pietų ji ropštėsi į kalvą palei aukštą gyvatvorę

su mergyte ant rankų. Laukuose kvepėjo sugrėbtas šienas, rupšnojo besiganantys gyvuliai. Buvo šilta ir ramu.

Ponia Morel tokių pasilinksminimų nemėgo. Štai matyti dvi poros medinių arklių, vieni varomi garu, kitus traukia medinis ponis. Gailiai girgžda treji sudilę vargonėliai, kažkur keistai pliaukšteliai tarsi pistoleto šūvis; orą perskrodžia įkyrus cypčiojimas — tai kažkoks žmogėnas siūlo kokoso riešutų, girdėti tetos Selės žaislinio žmogiškščio šūkalojimai, moteriškas spigus balsas primygtinai kviečia pažiūrėti „kino“ — paveikslėlių pro skylutę.

Ponia Morel iš tolo išvydo, kaip jos sūnus palei liūtais išpaisytą būdelę susižavėjęs apžiūrinėja paveiksluokus, vaizduojančius narsųjį liūtą, nukovusį juodaodį ir suluošinusį du baltuosius. Tačiau motina nepriėjo prie jo, o pasuko nupirkti Anei čiulpinuko. Staiga sūnus išdygo priešais ją degdamas iš susijaudinimo.

— Kodėl nesakei, kad ateisi! Kiek čia visokių nuostabių dalykų — aš jau išleidau tuos du pensus! Tu tik pažvelk štai čia! — jis išsitraukė iš kišenės du indelius, padarytus iš kiaušinio lukšto ir papuoštus samanų kuokšteliais. — Aš juos išlošiau prie ano prekybos, ten, kur reikia pataikyti rutuliukus į skyles. Laimėjau juos dviem bandymais — vienas pensas už vieną bandymą — tu tik pažiūrėk, ant jų rožės iš samanų! Aš norėjau šitų!

Ji žinojo, kad šių indelių jis norėjo dėl jos.

— Hm, — numykė patenkinta, — tikrai gražūs.

— Gal tu paaimk, aš bijau juos sutraiškyti.

Dabar, jai pasirodžius, vaiko džiaugsmas tryško per kraštus. Jis vedžiojo motiną po aikštę ir stengėsi viską jai parodyti. Prie „kino“, kur paveikslėlius reikėjo žiūrėti prikišus akį prie skylutės, ji paaiškino, kas ten vaizduojama, — vaikas klausėsi kaip užkerėtas. Jis nieku gyvu neleido jai nueiti, vis stengdavosi prie jos prisiglausti, spinduliuodamas netramdomą vaikišką susijaudinimą ir pasididžiavimą ja. Nė viena kita moteris neatrodė tokia tikra ponija kaip ji — su savo juoda skrybėlaite ir apsiaustu. Išvydusi pažįstamas moteris,

ponia Morel linkčiojo joms ir šypsojosi. Paskui, kai pasijuto pavargusi, paklausė sūnaus:

— Na, ar dabar eisi su manim, ar vėliau grįši?

— Ką, tu jau eini? — jo veidą perkreipė priekaištas.

— Jau! Jau pusė penktos.

— Bet kodėl tu taip greit išeini? — suaimanavo sūnus.

— Tu gali dar pabūti, jeigu nori, — ramino ji vaiką.

Ir tada iš lėto nuėjo su mažąja dukrele, o sūnus žvelgė jai pavymui ir jo širdis plyšo žiūrint, kaip ji tolsta, tačiau šventės palikti jis dar nenorėjo. Eidama veja palei „Mėnulio ir žvaigždžių“ barą, ponია Morel girdėjo vyrus šūkalojant ir užuodė tvoskiant alų. Pasi-skubino praeiti pamaniusi, kad ir jos vyras greičiausiai aludėje.

Apie pusę septintos grįžo ir sūnus, jau gerokai pavargęs, net išbalęs, kažkoks nelaimingas. Jis ir pats nesuprato, kas įvyko, tačiau kai mama nuėjo, pasidarė taip liūdna, kad ilgiau nebegalėjo mėgautis švente.

— Ar tėvas negrįžo? — paklausė berniukas.

— Ne, — atsakė motina.

— Jis padeda pilstyti alų „Mėnulyje ir žvaigždėse“. Mačiau jį pro tą juodą alavinį skylėtą daikčiuką ant lango. Tėvas sukasi net rankoves pasiraitojęs.

— Cha, — trumpai ištarė motina, — jis gi neturi pinigų. Džiaugsis, jeigu nors kiek šitaip užsidirbs, nežiūrės, daugiau ar mažiau jie jam pila.

Sutemus taip, kad nebegalėjo siūti, ponია Morel pakilo ir atsidarė laukujes duris. Visur šurmuliavo, džiugus jaudulys vis dar nesisklaidė, tas pakilus šventiškumas pagaliau užvaldė ir ją. Išėjo į šoninį darželį. Moterys jau grįžo namo iš linksmybių, vaikai glaudė prie savęs kas baltą avinaitį žaliomis kojomis, kas medinį žirgelį. Čia, žiūrėk, prastrapalioja šeimos galva, stengdamasis žengti taip sparčiai, kaip įkerta netvirtos kojos, čia vienas kitas padorus vyras ramiai parlinguoja su savo šeimyna, tačiau daugiausia moterys

ir vaikai pareina vieni. Namisėdos spiečiasi pašaliais ir, gaubiamos sutemų, tyliai samsto paskalas pasikišusios rankas po prijuostėmis.

Ponia Morel buvo viena, betdrėeė vienatvė tapo jai ištikima bičiulė. Sūnus ir jos mažoji mergytė jau miegojo viršuje, tad rodėsi, jog namai už nugaros tvirti ir stabilūs. Į nevilgtį varė tik tas besiar-tinantis trečias vaikas. Pasaulis atrodė sielvartinga nelemta vieta, kur jos jau niekas nelaukia — bent tol, kol užaugs Viljamas. O jai pačiai tai iš tiesų nelieka nieko daugiau, kaip tik dantis sukandus kentėti. Bent kol užaugs vaikai. Bet šio trečio ji tikrai neturėjo sau leisti. Ji nenorėjo šito trečio. Tėvas dabar šinkuoja alų aludėje, pats vis labiau apgirdamas. Ji niekino jį, tačiau priklausė nuo jo. Atkeliaujantis vaikas bus iš tiesų daugiau, negu ji gali išverti. Visko jau per akis — pavargo kovoti su skurdu, bjaurastimi, su gyvenimo menkyste. Bet yra Vilis ir Anė.

Ji išėjo į priekinį sodelį. Buvo pati sau per sunki atsistoti, vaikščioti, bet ir viduje šusti ilgiau nebetvėrė. Karštis ją dusino. O galvodama apie tai, kas dar bus, kas galėtų vadintis jos ateitimi, jautėsi taip, tarsi būtų gyva palaidota.

Nedidelį kvadratinį priekinį sodelį rėmino ligustrų gyvatvorė. Čia ji ir stovėjo mėgaudamasi gėlių ir gėstančio nuostabaus vakaro kvapais. Prieš jos vartelius, palei aukštą gyvatvorę, į viršų kilo medinės lipynės, vedančios į glotnias ir švytinčias nugremžtas ganyklas. Besiartinanti naktis it vaktį nutraukė nuo laukų aksominį žvilgesį. Žemė ir gyvatvorės paskendo sutemose. Vis žemiau leidžiantis tamsai, viršum kalvos prieblanda rausvėjo, ir joje vilkeliu dar sukosi išsikvepiantis šventės sūkurys.

Tamsos įloma, kuri susidarė gyvatvorei užtamsinus taką, čia vienas, čia kitas namo nusvyruodavo vyrai. Vienas, dar visai jaunas, pasileido risčia stačiu šlaitu ir trenkėsi į laiptelius. Atsistojo piktai keikdamasis, tarsi tas negyvas daiktas būtų sumanęs jį užgauti.

Ji įėjo vidun svarstydamą, ar tikrai visa tai niekuomet nepasikeis. Dabar jau ėmė suvokti, kad ne. Atrodė, ištisi šviesmečiai skiria

ją nuo mergystės. Negalėjo atsistebėti, nejaugi ši žmogysta, dabar su tokiu vargu pūškuojanti per galinį sodą Dugne, tikrai yra toji mergaitė, prieš dešimtį metų it plaštakė skrajojusi po molą Širnese?

„Ką gi aš turiu bendra su visu šituo? Net ir su tuo vaiku, kurio netrukus susilauksiu? Ničniekas šiame gyvenime nesiruošia paisyti mano valios.“

Kartais taip ir atsitinka, įvykių srautas pagauna žmogų, nuplukdo kažkur ir nubloškia, iki galo parašęs jo istoriją, bet ši istorija visai neatspindi tikrojo žmogaus gyvenimo, nes joje lyg ir nėra vietos jam pačiam, jis tarsi lieka nuošalyje.

„Aš laukiu, — atsiduso ponija Morel, — aš laukiu, tačiau tai, ko laukiu, niekada negali įvykti.“

Tada ji apsitvarkė virtuvėje, uždegė lempą, sužiūrėjo skalbinius kitai dienai ir užmerkė juos. Vėl sėdo siūti. Ilgas valandas jos adata žybčiojo po siuvinį. Retkarčiais ji atsidusdavo, sukrutėdavo išvaikydama kūno stingulį. Kiekvieną minutę galvoje nepaliaujamai tikėjo mintis, kaip iš to, ką turi, kuo daugiau laimėti vaikams.

Vyras įžengė pusę dvyliktos. Smarkiai įkaitę jo skruostai žėrėjo raudoni viršum juodų ūsų. Galva palengva svyravo. Atrodė be galo patenkintas savim.

— O, tu lauki manęs, širdelė? Aš padėjau Antoniui, ir ką, tu manai, jis man už tai davė? Net sumautos kronos neatkišo, o už kiekvieną skatiką aš...

— Turbūt pamanė, kad kitką atsiėmėi alumi, — atkirto ji.

— O ne, tikrai ne. Patikėk manim, šiandien aš visai nedaug teišlenkiau.

Jo balsas sušvelnėjo.

— Štai parnešiau tau sausainėlių su brendžiu, o vaikams kokoso riešutą.

Jis išdidžiai padėjo ant stalo imbierinį meduolį ir kokosą — plaušuotą vaisių. Dėl šventos ramybės ji pateliuskavo riešutą.

— Pilnutėlaitis, galiu lažintis iš ko nori. Man jį davė Bilas

Hodkinsonas. „Bilai, — sakau, — trijų man nereikia, girdi? Duok vieną — mano sūneliui ir mano mergaitei, a?“ — „Aš tik tau, Valteri, mano sūneli, — tasai man sako, — rinkis tą, kuris labiausiai prie širdies.“ Tad aš vieną ir pasiėmiau, padėkojau. Nepatogu buvo kratyti vaisių jam prieš akis, bet jis sako: „Tu verčiau įsitikink, ar jis tikrai pilnas. Valteri.“ Matai, aš žinojau, kad čia tai jau tikras daiktas! Argi jis ne puikus vaikinas, tasai Bilas Hodkinsonas? Tikrai šaunus vyrukas!

— Girtas žmogus atiduos bet ką, o tu argi ne su juo prisilakei? — metė ponia Morel.

— Ei, nutriušusi pele, kas čia prisilakė, norėčiau paklausti!

Jis be galo didžiavosi, kad šiandien šyptelėjo laimė pagelbėti „Mėnulyje ir žvaigždėse“. Todėl pliaušė toliau.

Ponia Morel, jau visiškai nuilsusi, nebepakęsdama jo veblenimo, kaip įmanydama greičiau spruko į lovą, o jis likęs vis dar žarstė židinį.

Ponia Morel buvo kilusi iš senos garbingos šeimos, garsių nepriklausomybininkų, kurie kadaise kovėsi kartu su pulkininku Hačinsonu ir išliko užkietėję kongregacionistai. Jos senelis bankrutavo su savo smulkiu batraiščių versliu, tada Notingame tūkstančiai tokių smulkių gamintojų buvo paleisti vėjais. Jos tėvas Džordžas Kopardas buvo inžinierius — didelis, stambių kaulų, pasipūtęs vyriškis, mėgstąs pasipuikuoti savo šviesia oda ir melsvomis akimis, bet dar labiau besikeliąs į puikybę dėl savo nenuolaidumo. Smulkiu sudėjimu Gertrūda labiau panėšėjo į motiną, tačiau temperamentą, išdidumą ir nenuolaidumą paveldėjo iš Kopardų.

Džordžą Kopardą stačiai iš proto varė jo paties skurdas. Jis tapo inžinierių vadovu Širneso laivų statykloje. Ponia Morel — Gertrūda — buvojo antroji duktė. Ji visad palaikydavo motinos pusę, labiausiai ją mylėjo. Iš Kopardų ji paveldėjo skaidrias akis ir išdidų, tiesų žvilgsnį, šaunantį iš aukštos kaktos. Ji prisiminė, koks nepakenčiamas jai atrodydavo įsakmus tėvo tonas, valdingas jo el-

gesys su motina, švelnaus būdo, linksma kilnios sielos moterimi. Ponia Morel mėgo prisiminti: štai ji laksto sau Širnese, štai randa valtį. Ji pamena, kaip ją paglosto ir pagiria vyrai, kai ji atstriksi į laivų statyklą, visiems patinka šis trapus, išdidokas vaikas.

Ji prisimena, kokia juokinga buvo senoji jos mokytoja, kurios nuoširdžia padėjėja Gertrūda tapo tada, kai ėmė lankyti privačią mokyklą. Dar ir dabar turi tą Bibliją, kurią jai padovanojo Džonas Fyldas. Ji eidavo su Džonu Fyldu namo iš koplyčios, kai jam buvo devyniolika metų. Džonas, pasiturinčio prekybininko sūnus, lankė koledžą Londone, mat tėvas jam buvo numatęs verslininko karjerą.

Ji niekuomet neužmirš nė vienos tos rugsėjo popietės smulkmenos, kai jiedu su Džonu sėdėjo po vijokliais prie jos tėvo namų. Saulės spinduliai skverbėsi pro vijoklių lapelius, kurdami nuostabaus grožio piešinį, sakytum, kokį nėrinių tinklą, kuris gaubė jį ir ją. Vienas kitas lapelis jau tviskėjo geltoniu it kokios didžiulės plokščios gėlės.

— Na, dabar nejudėk, — paliepė jis. — Pažiūrėk, kokie dabar tavo plaukai, aš tiesiog negaliu nupasakoti, kokios jie spalvos! Tviska kaip auksas, dega raudoniui it varis! O kai ant jų užkrinta saulės spindulys, išryškėja auksinės sruogos. Ir dar kažkas tvirtina, kad jie rudi. O tavo mama sako, esą tokios spalvos pelės kailiukas.

Jos žvilgsnis sutiko jo spinduliuojančias akis, tačiau jos skaidriame veide beveik visai neatsispindėjo tas pakilumas, kurį jautė širdyje.

— Tai, sakai, nebūsi verslininkas? — užsispyrusi kvotė ji vaikina.

— Aš to nemėgstu. Neapkenčiu! — karštai sušuko jis.

— Norėtum tapti dvasininku, — beveik maldaujamai tarė ji.

— Taip, norėčiau, jeigu būčiau tikras, kad pajėgsiu tapti tikrai geru pamokslininku.

— Tai kodėl gi tau nepabandžius? Kodėl? — jos balse it me-

talas suskambo priekaištingas iššūkis. — Jeigu būčiau vyras, niekas manęs nesustabdytų.

Ji taip išdidžiai pakėlė galvą, kad jis net susidrovėjo.

— Tačiau mano tėvas baisus kietasprandis. Jis suplanavo, kad padarys iš manęs verslininką, ir aš žinau, kad jis pasieks savo.

— Bet tu juk *vyras*?! — sušuko ji.

— Būti vyru toli gražu dar ne viskas, — atsakė jis raukydamasis iš bejėgiškumo.

Dabar, kai ji it voverė rate sukasi čia, Dugne, ir yra šiek tiek patyrusi, ką reiškia gyventi su vyru, iš tiesų supranta, kad būti vyru tikrai dar ne viskas.

Kai jai buvo dvidešimt, dėl sveikatos buvo priversta palikti Širnesą. Jos tėvas išėjo į pensiją ir apsigyveno Notingame. Džono Fyldo tėvas prarado pinigus, o jis pats išvyko mokytojauti į Norvudą. Ji taip nieko ir negirdėjo apie jį iki tol, kol maždaug prieš porą metų tyčia ėmė apie jį visų klausinėti, tada ir sužinojo, kad Džonas vedė savo buto šeimininkę, keturiasdešimtmetę moterį, turtingą našlę.

Tačiau ponias Morel vis dar saugojo Džono Fyldo Bibliją. Ji netikėjo, kad dabar jis galėtų būti... na, tiek jau to, ji gerai suprato, kas jis galėjo ir kas negalėjo būti. Tad saugojo Bibliją, o giliausiame širdies kampelyje puoselėjo jo atminimą — ne kam nors kitam, o tik pačiai sau. Nuo to laiko trisdešimt penkerius metus, iki mirties dienos, ji taip niekam apie jį ir neprasitarė.

Kai Gertrūdai suėjo dvidešimt treji, per Kalėdas kažkokiam vakarėlyje ji sutiko jauną vyriškį, kilusį iš Erevošo slėnio. Tam vyriškiui, Moreliui, tada jau buvo trisdešimt septyneri. Atrodė tvirtas, dailiai sudėtas, tiesus, galantiškas, žvilgančiais juodais plaukais, suspaustais bangomis, vešlia juoda barzda, kurios niekuomet nesiskusdavo. Jo skruostai buvo rausvi, o raudonos drėgnos lūpos neįprastai ryškios galbūt todėl, kad jis dažnai ir širdingai juokdavosi. Tas juokas išskyrė jį iš visų — toks sodrus ir tilindžiuojantis

it varpelis. Gertrūda Kopard stebėjo jį kaip užkerėta. Atrodė jai toks spalvingas, toks spinduliuojantis gyvastingumu. Jo balsas nejučiomis imdavo skambėti komiškai, o elgėsi jis su visais vienodai paslaugiai ir maloniai. Gertrūdos tėvas taip pat daug juokaudavo, tačiau jo humoras neretai virsdavo satyra. O šis žmogus buvo visai kitoks: švelnus, negilus, it šokinėjantis medžiaginis kamuoliukas. Ji — visiška priešingybė, apdovanota skvarbiu ir visa savin sugeriančiu protu; didžiausias malonumas jai būdavo klausytis kitų. Ji sumaniai gebėdavo atverti žmonėms burnas, ją domino idėjos, buvo laikoma intelektualia. Už viską labiau pasaulyje mėgo pasiginčyti su vyrais apie religiją, filosofiją, politiką. Tačiau tokia laimė jai retai nusišypsodavo. Dažniausiai žmonės pasakodavosi jai apie save, bet ir tai teikdavo nemažą malonumą.

Gertrūda buvo palyginti smulkaus sudėjimo, aukštos kaktos, rudų plaukų, tankiomis šilkinėmis sruogomis dailiai gaubiančių galvą. Turėjo dailias Kopardų rankas. Drabužius rinkosi nekrintančius į akį, dažniausiai dėvėdavo tamsiai mėlyną šilką, o puošdavosi savo mėgstama sidabro grandinėle su sidabro geldelėmis. Ši grandinėlė ir sunki sukta aukso apyrankė buvo jos vieninteliai papuošalai. Ji atrodė kupina dvasinės ramybės, buvo nuoširdžiai tikinti ir tokia tiesi, kad net stulbino.

Valteris Morelis tirpte ištirpo prieš ją. Angliakasiui ji pasirodė be galo paslaptinga ir žavinga, tikra ledi. Kai ji prašneko, — pietietiška tarsena, nepriekaištingai gryna anglų kalba, — jam tiesiog kvapą užgniaužė. Gertrūda stebėjo Morelį. Jis taip puikiai šoko, tarsi šokti jam būtų įgimta, tarsi nebūtų džiaugsmingesnio užsiėmimo. Jo senelis buvo prancūzų pabėgėlis, vedęs anglę baro padavėją, jeigu tą jų sąjungą galima pavadinti vedybomis. Taigi Gertrūda Kopard negalėjo akių atitraukti nuo šokančio jauno angliakasio: kiekvienas jo judesys buvo kupinas paslaptingo žavesio, kuris plazdeno aplink jį tarytum romantiška aureolė. Jo veidas — tarsi gėlė visame kūne, sveikai raudonas, plaukai išsidraikę, jis

linksmi šypsojosi visoms, kam tik nusilenkdavo kviesdamas šokio. Iki tol jai atrodė, jog visi vyrai turėtų būti tokie kaip jos tėvas Džordžas Kopardas — išdidžios laikysenos, piktokas; skaitydavo jis tiktai teologines knygas, o jo palankumą buvo pelnęs vienas vienintelis žmogus, apaštalas Paulius. Tuos, kuriuos jis valdė, laikė tvirtai, su tais, kam buvo artimesnis, laikėsi visad ironiškai. Jis niekino jutiminius malonumus. O šis angliakasys pasirodė Gertrūdai visai kitoks. Ji pati gerokai iš aukšto žvelgė į tokį užsiėmimą kaip šokiai, todėl taip ir neišmoko netgi *Roger de Coverley**. Gertrūda, kaip ir jos tėtušis, buvo puritonė, tvirtų principų, griežtoka asmenybė.

Šio vyriškio spinduliuojama juslinga gyvasties ugnis, kuri žiro dulksvomis minkštomis aukso dulkėmis nuo jo kūno it šiltas plevenimas nuo žvakės, buvo tokia priešinga ledinei baltai šviesai, kuria pulsavo visa jos esybė, kad tai atrodė jai kažin kas stebuklinga, kažin kas nepasiekiamą.

Morelis priėjo prie jos ir nusilenkė. Ir tada Gertrūdos kūnu pasklido šilumos ratilai tarsi gurkštelėjus vyno.

— Na, eime, pašokite šį šokį su manim, — tarė jis glamonėjančiu balsu. — Tai visai lengva, jūs gi žinote. Aš tiesiog nenustygsitu pamatyti jus šokančią.

Jau anksčiau ji buvo jam sakiusi, kad nešoka. O dabar, pamąčiusi jį tokį nusižeminusį, nusišypsojo. Jos šypsena it saulės švystelėjimas taip sujaukino vyriškį, kad jis užmiršo viską pasaulyje.

— Ne, aš nešoksiu, — švelniai atsisakė ji. Jos žodžiai nuskambėjo aiškiai, tarsi varpelio tilindžiavimas. Pats nesuprasdamas, ką daręs, — jis dažnai pasielgdavo teisingai tiesiog pastūmėtas nuojautos, — atsisėdo šalia, pagarbiai palinkdamas prie jos.

— Ne, ne, maldauju, dėl manęs nepraleiskite šokio, — papriekaištavo ji.

* *Roger de Coverley* — populiarus anglų liaudies šokis (red. past.).